

LANA!!

JOSE ANTONIO LOIDI BIZKARRONDO

IRAKURLEARI OHAR BAT

Nere ama zenak oso gogoko zituen ipuiak.

Baina (gero ikusi dudanez, beste askok bezala), ohitura xeble bat zuen: ipui bakoitzean, nor zen ona eta nor zer gaiztoa, ezkondu ote ziren ala ez, hiltzen ote zuten ala ez... hau da, ipuia nola demontre bukatzen zen, aldez-aurretik jakin nahian... azkeneko orriak irakurtzen zituela lehendabizi.

Hau dela-ta, hemen dihoakizu, irakurle, «azkeneko orririk ez duen, azkengabeko» ipui hau.

ZURE GOGOKO TXIMISTAN HASIAZ, BUKA DEZAKEZU NAHI DUZUNEAN, ONIK-ONENEAN, EDOTA, BIRA-BIRAKA, SEKULA-SEKULOTAN...

.....flxflx
 flx
 flxflx
 flxflx
 flx
 flxflx
 flx
 flxflx
 flx

flxflxxxxxtttt!!!!... berri batek, ho-dei beltz eta beldurgarriak, argi-gorri dirdiraz jarri zituela ikusi zuenean, isilik geratu zen. Baina, unetxo bat izan zen.

—Ez nator zurekin bat —zion berriz. Eta, berehala, urrutiko trumoi burrunba luze bat entzun zen. Oraindik bazuten ordu-bete osoa egonean egoteko (egote hura egiazko egotea bazen), lanerako dei madarikatu hura entzun baino lehen.

Deia... Bai!: dei madarikatua gehientzat dei hura! Eltze zahar bati «klan-klan-klan»!, burdin-puska baten bidez ateratzen zuten klankatekoa; haruntz-honaka zebilen artalde bateko ardi-bulunbalariak galdutako zintzarri herdoildu baten **kulun-kuna**; Irun-go jaietan norbaitek galdutako xilibitu zahar baten zitzua; artesitutako alboka zaharrago baten «tuuaa...»; soinua (deia!) atera zezakeen edozerrezko edozerren soinua... Bai! Inork ez zekien solfeorik; inork ez zuen dei haren doinuaren axolarik; inork ez zekien «mi», «do» ala «fa» zenik, baina, guzoi sartzen zitzaien hezur-mamietaraino, dei madarikatu hura. Lanerako deia! Lana! Lana berriz! Lana beti!... Bost axola guzoi albokaren karranka eta eltzearen ipurdia, xilibituaren zuloak eta zintzarri haren herdoila... Lana!...

Euria aspaldi hasia zen. Gogotik gero!... Andere aberats bategen bere kolkoan erakusminez beteta, harropuzkeriz daraman koilare baten txirlarriak ziruditen hango euri-tantak; edota, han, Donostian bertan, elizkoi batek baino gehiagok, behatz-artean, orduantxe bertan, zerabilzkien errosario baten aleak; edota, Bafra-ko ume gosetsu baten amaren gatzik gabeko malkoak... Eurria, euri-zaparra bihurtu zen; erasoaldi gogorra; eten gabeko euri-jasa...

Zerua eta, zeruaz gainera, han zeuden guzien barrunbeak, iluntzen zihoazen, eta bazirudien ilunabarra zela, oraindik eguerdia izan-arren...

—Badator orain ere ederra! —zion batek.

Eta berriz, ekaitza gainean zeukatela, tximist berri baten bidez, hantxen, behin-behingo eta nolanahe egindako egurrezko txabola zarpail hartan gerizpetuta zeudenen aurpegiak ikus ahal izan ziren. Langileak ziren (bakoitza berean!), eta han, txabola haren ondoan, etxe eder eta bikain bat jasotzen ari zirenetakoak gehienak. Etxe hura, jakina, ez zen han zeuden,

Antxoka «Atzapar-luze»

Beñat «Baltzain»

Domiku «Dotorea»

Errondo «Eltxo»

Fermin «Frailea»

Gaston «Gaixoa», edo

Hurtun «Herbalia»-k

jabetzeko asmatua. Jasotzen ari ziren etxe hura, Igeldo-ko mendimazelan, Donostia osoa aurrez-aurre zeukala, apainduraz eta kirkileriz betea, arranditsu eta aberatsa zen; erosi nahi zutenentzat, behar ez bazuten ere, legeak eskaintzen zituen eta ez zituen «benefizio» guzietara babestua; neska pinpirin hark esaten zuen bezala, «derniers» guziaz hornitua; aberastasunez eta atseginez gainezka bizi direnentzat, super-bizi-toki izateko eratua; super-saritutako eginkizun (langintza ote?) ilun eta nola-halako baten bulegoa jartzeko aukera-aukerakoa; aitor ezin zitekeen elkar-biltoke izkutu bat izateko egoki eta aproposa; gaur eguneko «homo consumens» tuntun honen, tuntun ihestoki berdingabea...

—Aterpe on bat izanez gero, bost axola neri zaparrak...
—hasi zen bat. Eta... «flxflx

flx...flx

flx

flx

flx.....flx.....flxttt.....», tximist

bihurri batek isilarazi zuen. Gehienak, nork daki nork, eta nork daki nolako maitasunez eratutako, beren eguerdiko janari eskasa, bukatutzat zeukaten, oraindik ere bat-edo-batek ogi puskaren bat

izan-arren, eta hark edo honek, ez dakit nolako, mamirik gabeko, hezur puska bati, hozka eta karraska, edota, bi eskuetako hamar behatzei (zituenak behintzat!), zurga eta zurga, eta milizka eta milizka, jarraitzen bazuten ere.

Eta hontan, besteak ez bezalako tximist ikaragarri batek, ondo itxi ezin zen atetik eta, argia ez ezik, ura ere aski erraz sartzen zen zirritu guzien barrena, dena argitu zuen. Guziok isililik geratu ziren umetxo hartan, baina, norbait, «bat!», «bi!», «hiru!», «lau!», hasi zen beretzat, «bost!», «sei!», eta... «bun-bulun-bulun-bun... bun... bun... bulun-bun... bun!!!...», mendiz-mendi, burrunbaka eta jauzika, izuti bat baino gehiagoen bihotzak pilpilka, eta leiho bat baino gehiagoko kristalak, dardararen dardaraz, txikimila-puska eginda utzi zituen trumoi ikaragarri bat entzun zen.

—Urruti erori duk hori! —erabaki zuen Domiku-k, ausart eta haundi-ustez. Domiku sub-kapataz hoietako bat zen, eta «sub» guziak bezala, gehienetan, bere gainetik zegoenak egiten ez zekiena, egiten zuena. Han bilduta zeuden langileen buru zen arazoetan, nahiz eta beste har-emanetan, berak ere ondo asko zekien bezala, bat baino gehiago, bera baino trebeago izan.

—Tximist hori emendik bi kilometrora erori duk —osotu eta finkatu zuen Domiku-k, sendo-sendo, lehen esana.

—Eta hik, nola dakik hori —galdetu zion batek. Eta, trumoi mendiz-mendi bezala, elkarri ekinaz:

«ez diat ba jakingo!»

«Jainko al haiz ba hi?»

«tuntun galanta hi!»

«ez al nauk, bat, bi, hiru, kontatzen sumatu?»

«eta horrekin, zer?» «zer?...»

«ez al dakik argiaren abiada?» «to!!!...»

«zer to eta zer demonio!...»

«argiaren abiada, alajaina!!!...»

«baina, hik ez al dakik argia...» «argia?...»

«baina... tira, tira!, utzi nazak bakean!»

«lehen ere, hi gabe, ba-diat naiko buruhauste-ta!...»

«hik?, guk bai! Hire agindupean egon behar beti!...»

«to!!!...» «izorrai!»... Eta, zegoen tokian, zementu-zaku baten ondoan, erdi etzanda jarri zen, lo alditxo bat egiteko asmo onean.

—Jateko zerbait geratu al zaizue? —galdetu zuen Hurtun-ekin batera, txabolaren sarreran «PROVIDO PASO A PERSONAS AGENAS A OBRA» jarri-arren, besteen ondora aterpetu berria zen, Gaston-ek, bere aldetik. Hoek biok ez ziren hango langile, baina, hor-hemenka zebiltzala, beren etengabeko ibiliaren ibilian, txabola hura izan zen bat-bateko euri-zaparraren aterpe. Eta, zirritu eta guzi, jauregi bat baino hobea. Beste bostak ez. Beste bostak (zorionez ala zoritxarrez), ez ziran txabola hartan arrotz.

—Har ezazue... —entzun zen biko bat. Eta, «flxflxflxxxxttt...», beste tximist baten argira, guziok ikus ahal izan zuten, Domiku-k geratzen zitzaion ogi puskaren erdia eskaintzen ziela eta, ez dakigu zer asmoz, baina, janean guzien atzetik zihoan Fermin-ek, bere kaxola eta eskuetan zeukan guzia ematen ziela.

Bestetan baino denbora guttiago behar izan zuen trumoiaren «bun-bulun-bulun-bun... bun!...» hark, itzali eta ia ito zituen besteen eskerronak... Eta isilaldia berriz ere. Gizonen isilaldia esan nahi dut. Kanpoan ez: kanpoan, trumoez gainera, aize-marruma eta euri-tanpa isildu gabe...

—Eta?... Zertan ari zarete hemen? —galdetu zuen berriro Gaston-ek eman ziotena jan ondoren, bazkaltiar on bat bezala, hizketa eta solasa zaindu eta bizitu nahian.

—Zer? Ez al duk ikusten ala? —sudurretara bota zion Antxoka-k. Eta «trumioia» berriz ere, ahoz-ahoz edo buruz-buru:

«etxe bat motel!...» «nik uste nuen...»
«zer uste huen?...» «hemen udako opor-aldietan ginela ala?»
 «gizona!...» «tira, tira!...»
 «baina ni...»
«ez hemen adarra jotzen hasi...» «barka, gizon!...»
 «zer demonio!...»

Ez zen, egia esan, diplomaziko jaun dotoreen joera Antxokarena.

—Eta, denok ari al zarete hemen? —ausartu zen bere aldetik Hurtun.

—Beharko!... Jo!!... —ebaki zion berriz Antxoka-k. Eta, Fermin-i zeharka begira, biraoka hasi ez hasi, geratu zen. «Fermin

fraile» ez zen fraile izengoitiz bakarrik: egiazko frailea zen. Eta besteak ondo asko jakin.

Fermin, bere lagunak baino eskoladun eta ikasiagoa zela jakiteak ematen zion harrokeria menperatu nahian agian edo, bere asmoen helburu osoaren agiria, behar bezala eman nahian edo, argi eske edo, nik ez dakit zergatik, begiak itxi eta, unetxo batean, horrela egon zen.

Beharko?... —hasi zen. Antxoka-ri begira:

Hi Antxoka... hik... lan, zergatik egiten duk lan? —bota zion.

—Nik?... Eta «flxflx

flxflxflx

flxflxflx.....flx

flx

flxflx

flx

flxflxxxxxtttt!!...», eta beste tximist baten argitasunaren bidez, beste guziak, Fermin gaixoak «merezi» zuen erantzunaren zai, adi-adi, zeudela ikusi zuenean:

—Esaten dute, bazela Jainko bat... —hasi zen astiro-astiro, guziok ondo entzun zezaten haundikeriz gainezka. Eta, berriz ere, trumoiaren mendirik-mendiriko burrunbaren oiartzun, inork ezer esan gabe, buruz-buru, adimenez-adimen, baten eta besteen burutapenak, zuka eta hika, jo eta tira, batetik bestera:

«hik dioken hori Jainko bahun, orain ere baduk...»

«esaten dute, bazela...»

«eta beti izango duk...»

«esaten dute...»

«horrela ez balitz, nola Jainko izan?...»

«esan, esaten dute...»

«Jainko bat hilezkorra duk...»

«esan ere...»

«ez aldakor»

«nik...»

«hik...»

Euri-jasa goian-behean, erasoa, zaparra, tximisten argia begi zabaletan eta trumoiaren burrunba belarriak gogortzen... Ez zuen, inolaz ere, atertzeko itxurarik.

—Esaten dute, bai! —jarrai zen— bazela Jainko bat. Eta... «hire izerdiaren izerdiz irabaziko duk ogia» esan omen zuen behin delako Jainko hark. Entzuten duzue?... Geroztik lana? Beharko egin!!... Madarikazioa!... Nik, lehen, gazte nintzela, banuen buru eta esku hoekin, lapurretarako hala-holako erraztasuna. Eta, diruz, nonbait-han, poliki-poliki, ibiltzen nintzen... Baina, orain, bai! orain!!, lapurretarako gauza ez naizenean... lana...? beharko egin!! Horregatik esan diot honi arestian hau bera: beharko egin!...

—Horregatik?... Besterik gabe?...

—Jan egin behar dut, ez? —hasi zen oihuka— Jana eskuratzeke dirua behar dut, ez? Ba... beharrezko diru hori, lehen bezala, eskuratzetik ez badut; metralleta bat hartu eta banku bat lapurtzeko ausardirik ez badut; inoren ondasunen oinordeko ez banaiz; eta, inongo anttonpeilok, ni naizena naizelako ezer emango didan itxaropenik ez badut... ez dut pikotxa, pala, zementu-zaku edo adreilu pilo bat hartu eta, nahi-ta-ez, aurrera jo besterik. Eta nik... ahal den gutxiena eginda ere, zaku eta adreilu hoekin, jo eta tira, egin dezakedan guziari, lana... entzuten duzue?, l-a-n-a, deitzen diot nik. Hori!... Lana!!... Horregatik egiten dut nik lan: noizbaiteko madarikazio batengatik.

Eta, honen jardunaldiaren oiartzun, urrutiko (eta, itxuraz, tximistik gabeko) trumoi luze eta burrunbalari baten hotsa entzun zen. Eta, txabola barruan, lehen bezala, inork ezer esan gabe, baten eta besteen burutapenak, punpa eta punpa, buruz-buru:

«non entzun ote zuen madarikazio hori?...»

«sermioen batean edo...»

«eta, orain, joaten ez eta...»

«ondo egiten dik!» «ankarik ere ez dik sartzen...»

«gingo nikek horren atzetik edo...»

«noren atzetik?»

«Fermin honen atzetik edo...» «bai zera!...»

«ziur!...» «zertarako?» «auskalo!...»

«bide ona hartu nahian edo...»

«jo eta burua txikitzeke asmotan edo...»

«gure zokotik argi horrek!...» «ba, ba!...»

«ezetz?...» «isil hadi!...»

—Min ematen didak —hasi zen Fermin sendoki baina bihozti.

—Eta neri zer? —hitza ebaki zion besteak zorrotz. Eta, biok isilaraziz, «flxflxflxflxxxxxttt...» eta «bun-bulun-bulun... bun-bulun-bun!!!...» burrunba ikaragarri bat, beren buru gainean, ia bat batean, ikusi eta entzun ziren. Eta denok, kikilduta, isil-isilik geratu ziren denboratxo batean.

—Hori duk uste-izpirik ere ez izatea!... Ilusio gehiago izan behar dek bizitzarako, gizona!... —hasi zen Beñat handik pixka batera. Ez al duk nahikoa bizitzak berez zekarkeen nekearekin, hik, hire grina txar hori dela bide, oraindik okerragoa, bihurriagoa eta zatarragoa egiteko?

—Eta hiri?... Ilusioa ematen al dik hiri honela lanean jarduteak? —galdetu zion bere aldetik Antxoka-k saminki. Eta, begierdiz begira, ekin zion ziplaka berriz:

—Eta hik?... Esan!... Zergatik edo zertarako lan egiten duk ba hik?... Gogo beroz jarduten haiz-eta, ikusten dugunez... kapataza aurrean denean...

—Ni behartsua naiz... Ez duzue ikusi besterik... —hasi zen hau, guziori begira, Antxoka-ren azkeneko hitz zorrotzak alde batera utziaz—. Baina... aberatsa izateko ilusioa dut. Aberastasunak zoriona dakarrela entzun izan dut. Eta, nik, zorionsua izan nahi dut: aberatsa... Horregatik lan egiten dut. Lan eginaz dirua irabaziko dut. Bost axola neri lan bat edo bestea izan. Irabazia izanez gero, denak zaizkit berdin. Zenbat eta lan gehiago, hobe... Dirua aurreratzen ari naiz poliki-poliki eta, egunen batean, zerbaitean, nere kontura lanean hasiko naiz. Eta orduan, dirua gehiago eta azkarrago irabaziko dut. Gero eta gehiago, gero eta azkarrago... Hau, aldapa beheara elur pelota bat botatzea bezala omen da... Haurra izatez utzi nuen, ontzia puskatu zitzaion esneketari ameslari haren ipui hartan sinisteko... Diruak dirua dakar... Orain jasotzen ari garen etxe honen jabea bezala, dirudun bat nahi nuke izan...

—Eta... gero? —ebaki zion norbaitek.

—Gero?... Orain bezala, obra hoetako batera joango naiz. Baina ez oinez eta gaurko pardel kaskar honekin, baizik eta automobilik garestienean eta eltze onetik jan ondoren. Eta, ez orain bezala lanera, baizik eta emakume poz-lagun eder batekin... edo... nahi dudan guziekin, ederki asko bizitzeko, apartamenturik onena erostera. Eta, ez orain bezala, leher egitera, baizik eta...

—Eta, orduan? —ebaki zion lehengo berak.

—Orduan?... Poztu!!... Bizitza, oso-osorik, bizi!!... Motza dela diote, baina... zabala da!... Diruz josia, nahi dudan guzia euki! Horil!!... Aberatsa izatea ez omen da on, baina, ona denak, nola arraio aberats izan?... Esaten dute zoriontsuak izango generala gero, hil eta gero alegia, orain behartsu geranok, baina nik... nik nahiago dut aurrez-aurretik kobratu... Lan egin dezatela, nik orain egiten dudana bezala, behartsuek! Hor konpon guziak!... Eta, zuek ere... hor konpon!!

Eta, bere jardunaldiaren izenpe gisa (baiztuz ala ezeztuz?), ez dakit nondik norako «flxflx

flxflx

flx

flx

flx

flxflx

flxflxxxxxttt!!!...» berri baten zirrimarrak argitu zuen dena.

—Esango nikek hi, Antxoka baino urrikgarriagoa haizela —hasi zen Fermin—. Hik, gizendu eta gozamenez ase besterik ez duk nahi. Abereak ere ez ditek horrenbeste goserik izaten...

—Baina, ez al duzue dirua pilatu beste ilusiorik? —hasi zen bere aldetik Domiku—. Ez al duzue beste helbururik? Ez al du inork zuen beharrik? Ez al dago inor zuen zai? Ez al dizue inork ezer eskatzen? Ez al zaituzte inork ezertara behartzen?...

—Hi, kapataza haizenez gero, eta hain zentzudun haizenez gero... hik ederki asko jakingo duk noski, zergatik lan egiten deken... —axut egin zion Antxoka-k «zentzudun» hitza geldiro-geldiro esaten ziola.

—Nik emaztea diat... «flxflxflxxxxxttt!!!...», seme-alabak ere bai... «flxflxflxxxxxttttt!!!...», berak ogia nahi... «flxflxflxxxxxtttt!!!...», eta ogia eraman behar nik, ni bai nauk, gaur-gaurkoz, nere etxean etxeko-jaun... Eta, «flx

flx

flx

flxxxxxttttt!!!...» behin eta berriz, bat bestearen atzetik, bazirudien bere etxeko guzien aurpegiak eta, baita bere premi eta beharraldi guzien argazkilari

baten «flasa» ari zela jo eta ke. —Ogia ez ezik, jana ez ezik, jan-
tziak, oinetakoak, etxeko tresnak, sendagaiak... hainbeste gau-
za... Eta nik?... Ez al diat hoiek denak eskuratzen ahalegindu
behar?... Eta, nola demontre eskuratuko dizkiat irabazi gabe?...
Eta, nola irabazi lanik egin gabe?... Esan!... Nola?... Horretxe-
gatik lan egiten diat nik... Ez al dek hau bidezko?...

—Bidezko?... Ez zekiat, baina, beharrezkoa bai behintzat!...
—ebaki zion purrustaka Antxoka-k, etzanda zegoen bezala, beste
aldera eginaz. Ez zuen beste ezer jakin nahi. Berak ederki asko
zekien lanaren madarikazioa. Domiku?... Ba, ba!!... Bera beza-
lako, lanik egin gabe dirua irabazten ez zekien, beste gizagai-
xo bat!...

—Bidezkoa bai, baina ez bide bakarra... —entzun zen han
zoko batean, erdi-isilean, txutxumutxuan esana, baina, trumoi
zalapart haren isilune batean, beste trumoi bat baino argiago
entzун zena. Errando zen, zarata hartan bere hitzak entzungo
ez ziralakoan, zerbait esatera ausartu zena.

—Zer esan nahi duk? —galdetu zion Fermin-ek akulatuz. Eta,
lotsatuta geratu zen bestea. Oso larri. Ez zekien zer esan. Baina,
bazirudien, garai-oneko «flxflxflxflxxxxtttt!!!!...» berri batek eta,
bat-bateko «bun-bulun-bulun...

bulun-bun...

bun!...» zaratatsu

hark, jarraitzeko indarra eman ziotela.

—Esaten nuen... —asi zen lotsati eta bere kapataza hase-
rretuko ote zen beldurrez, bati eta besteari begira—. Esaten
nuen Domiku-ren arrazoibideak ez direla behin-betikoak eta era-
batekoak...

—Zergatik?... —ebaki zion honek gogor, bere agintaritzak
gainez egiten ziola.

—Beste gauza askotaz ahaztu zarelako...

Eta, elkar-lehia ezberdin bat hasi zen:

«maitasunaz ahaztu zara»
 «nik maitatzen bazekiat gero!...»
 «talentuaz ahaztu zara»
 «zertaz?...»
 «talentuaz»
 «zer talentu?»
 «eman zizkizunaz» «neri?...» «nork?...»
 «zure zorra ahaztu duzu» «nik?...» «bai, zuk!»
 «zer ari haiz! nik ez zioat inori ezer zor...»
 «duzun guzia...» «isil hadi!...»
 «zuk...» «hik...» «nik...» «ba, ba!!!...»

Behin eta berriz, menpeko eta manatzaile, zuka eta hika, Errondo-k ahoa ireki orduko, ebakitzen zion besteak. Baina, gero eta ahulagoak ziren Domiku-ren erantzunak. Azkenean, bere menpekoaren ausardia ikusirik, aho-zabalik geratu zen. Ez zen aski «ba, ba!!!...» esatea, eta gutxiago oraindik, bere aurretik aldegin arazteko, «to!, igo ezak zementu zaku hori teilatu gailurre-ra» esateko garaia.

—Jarrai!... —esan zion, edo... zirika egin zion Fermin-ek, sor eta lor, bere aldetik. Ez zion sekula hitz banaka batzuek besterik entzun. Errondo-k, agintzen ziotena betetzen zuen. Lanean gaur, lanean bihar, lanean hurrengoan... Hori!: lan egiten zuen; besterik ez. Baina, orduantxe, Fermin-ek, berehala sumatu zuen Errondo-k bazuela zerbait esateko. Honek, bere lagunen begirada zorrotzengandik ihes egin nahian, buru-bizkar-gainetik, bere txamar zaharra hartu zuen. Eta, Fermin-en begiraldi barrenkor baina goxoak eragiten ziola:

—Maitasunaz ahaztu zara... —hasi zen, lehengo hariari jarraituz—. Zure etxekoei ogia eraman behar diezula esan duzu; ogia, jantziak, oinetakoak... hori dena materia hutsa da. Eta... maitasuna? Ez al diezu maitasunik eraman behar?... Jaso zenituen talentuaz ahaztu zara. Zu indartsu zara. Sarri, gu denon kapataza izango zara. Gauza asko dakizkizu. Gauza asko egin ditzakezu. Beste askok egiten ez dakizkigun gauzak... Baliatzen al zara talentu hoietaz?... Eta zure zorraz ahaztu zara. Nork eman zizkizun talentu hoiek?... Ez al duzu ordaintzekorik?... Nik ez dut familiarik, baina, zuk zure etxekoei eramaten diozun hori guzia, nik nornahiri eman diezaioket... Eta horrezaz gai-

nera... maitasuna ere bai... Nik ez nuen talentu bat besterik jaso. Nik harria lantzen dakit: besterik ez. Baina... harria lantzen gurtu dezaket... harria lantzen ordain dezaket... bateko ehun Jainkoari... Horregatik lan egiten dut nik... Bai... horregatik...

Eta, izututa bezala, han zeuden guzioi begira, isil-isilik geratu zen.

—Ume bat bezala mintzatzen haiz... —zion norbaitek han nonbait.

—Nik ere ahal banu!... —erantzun zion beste batek ondoan. Eta isilune luze batek jarrai zuen. Bazirudien, Errondo-k ziona guziok entzun zezaten, trumoiak ere isil-isilik geratu zirela. Gaston, «gosaltiar» haietako bat izan zen hitz egitera ausartu zena.

—Eta zuk? —galdetu zion Fermin-i—. Danok eman dute beren arrazoiak, baina zuk..., zuk ez duzu oraindik zergatik edo zertarako lan egiten duzun esan...

Hau, begiak dizdiz, Errondo-ren ahotik entzun zituenak entzunda, oraindik sor eta lor zegoen, eta bat-bateko galdera hark, kikildurik utzi zuen. Bazirudien ez zekiela zer erantzun, baina, guziok izozturik (eta ia jo eta kiskaildurik!) utzi zituen «flxflx.....flx

flx

flx

flxflx

flxflxflxflx

flxflx

flx

flxflxflx

flx

flxflx

flxflxflx

flxflxflxxxxxxx

xxxxxxxxtttttt!!!!.....» berri batek eta, tarterik gabe entzun zen bat-bateko trumoi izugarri hark eman zioten bere ideiak pixkabat eratzeko astia.

—Bai zaila dela orain, zure galderari erantzuna ematea!... Errando-k hitz egin ez balu... neroni ere berdintsu jardungo nintzake... baina... orain... —hasi zen, baina, berehala isilik geratu zen berriz. Besteak, begira-begira, arretaz entzuten zioten. Izan ere, bere lankide haiek, egiazko apaiza zela jakinik, aspaldida-

nik, apaiz hark zer ote zekarren esku-artean jakin-nahian, irrikitzen zeuden.

Nik lana, Errondo-k hain argi eta garbi esan dizuen horretxegatik egiten dut, edo... hobeto esan, uste nuen egiten nuela. Baina... ez dakit. Ez dakit zer esan orain. Errondo-ren sentimenduak egiazkoak dira. Hortaz ziur nago... Errondo-k, berak esan dizuen horretxegatik egiten du lana, baina, lana... «horrela» egiten du; berak egiten duen bezala. Esan nahi dut, berak «horrela»... besterik gabe... lan egiten duela. Eta ez du bere lanaren helburua kaxkartu edo lainotu dezakeen beste zerik. Hortara... lanera esan nahi dut, bultzatzen dion arrazoiaz jabe da, baina... ez da harrotzen horregatik. Errondo-k, gizadi guzira maite du lanean ari dela... Errondo-rentzat, lana, maitasun hutsa da... Errondo-k... —Eta, berriz ere kokatua, zalantzan hasi zen. Korapilatu egiten zen hizketan. Ez zekien nola jarrai.

—Osasuna, jakinduria —hasi zen berriz— aberastasuna, agintea, bizitza hontan garaile izateko indarra eta, zenbaiteraino liluratzeko eta menderatzen gaituzten beste hainbeste gauza, gizonen artean oso ezberdin banatuak aurkitzen ditugu; baina, sinismena, itxaropen eta maitasunen ahalmenaz, denok izan gitezke jabe... Eta Errondo-ri... Errondo-ri, egiaz maitatzen dakien guziori bezala, gehiago betetzen dio «emateak», «hartzeak» baino...

—Baina nik... —jarrai zuen txabola barruko putzuzuloetara begira, kanpoan trumoioren burrunba isiltzen ere ez zen bitartean—. Nik, lehen, zergatik lan egiten nuen uste banuen ere... orain... ez dakit zer sumatzen dudan... ez dakit horrela den ala ez, baina... badirudi, badela nigan, nere eginkizun guzira kaxkartzen eta alferrik galeratzen duen «zerbait»... Ohi-ez-bezalako zerbait egiten ari ote naizen usteak ematen didan harrokeria ote?... Nik nahi dudan bezain azkar utzi dezaket lan astun eta neke hau, eta beste arinago bat hartu. Baina, hau bereizi nuen. Eta nere gogozko hautapen honek, sortarazi zezakeen nere barruan harropuzkeri eta lelo-gosea... «Hau bai gizan itzala!...» esan dezakezue, «begira nola lan egiten duen!», «eta, zertan!»... Baina... gizonen aurrean izan dezakedan harrokeri hontaz gain, beldur naiz nigan sortu ez ote den beste era bateko harrokeri okerrago bat: nik egiten dudan guzira, «neronek nahi dudalako» egiten dudala alegia... Eta... nere egite bikain hau eta nere eskuetako babak eta maskurrak Jainkoari ikusaraziz, harro-harro,

esan: «hoek!... hoek!... zugatik sortu zaizkit!!... agindu zenidan ordainaren zai nago! emadazu orain, merezi dudan saria...» Baina... Errando-k, aldez beste, Jainkoak nahi duena, hori huts-hutsik, egin egiten du. Eta... «horrela» egin ere; xoilki, apalki, maiteki... Ni, nere haundikeri hontan, Jainko aurrean ordain baten eskale, eta zuen aurrean, neronek «nahi dudan» bezala agertuko ote naizen beldur naiz. Errando, egiaz, «den» bezala agertzen da... Berak, talentu bat bakarra jaso zuela dio, eta... badaki zaintzen, badaki baliarazten... baina nik... nik... behar-bada... talentu gehiago jaso nituen... eta... eta...

—Eskerrik asko Errando!... —bukatu zuen eta, bere ondoan eserita, zegoen bezala zegoela, eskua estutu zion. Ez zekien nola jarrai.

—Zuk apika, gehiegi jaso zenituen... —erantzun zion honek txutxumutxuan—. Hori da zure zama...

Eta behin eta berriz, tximistak jo eta ke, gelditu gabe, bat oso hurbil eta bestea urrutixeago, baina beti inguruan, erortzen ziren bitartean, isilaldi luze bat izan zen. Ez zirudien inoiz atertu behar zuenik: eurria goian-behean, suilka, isurka, zurrutaka, ari zen. Eta ura, zirritu guzien barrena, guzien gain zetorren...

Lanerako dei madarikatu hark, ziztu edo klank egin arte, bazuten oraindik minutu batzuek, lo-kuluskatxo bat egiteko, baina, egun hartan, ez zirudien inork lo egiteko gogo haundirik zeukanik...

—Eta zuek?... Zer?... —galdetu zuen norbaitek azkenean, bi «bazkaltiarrei», beren bi «mahai-lagunei»—. Zuek lanik egin gabe bizi al zarete ala?...

—Ederki eman ere!... Lanik egin gabe alafede!!... —erantzun zion zirtoka Gaston-ek. Eta, beste zirrikaldien beharrik gabe, jarrai zuen sutsu—. Orain urte batzuek arte, zuek bezala, ez nuen lan egin besterik egiten. Ez naiz gogoratzen, horren gisara, madarikazio bat bezala hartzen nuen, edota, beste haren antzera, etorkizun on baten ametsetan, edo nola... Baina ziur nago ez nuela nere gogoz egiten... Baina... hau gertatu zitzaidanez gero...

Eta, ukondotik moztutako eskuineko besoa erakutsi zien, eta, bi behatz izan nahian, bi garitxek osatzen zuten ezkerreko «eskua»...

—Eta orain...? Ez al duk ezertan egiten? —galdetu zion batek.

Zertan eta nola?... Nik ez diat sekula ezer jakin... Irakurzen ere ez zekiat-eta... Zikin-biltoki hartan aurkitu nuen petardo-zahar madarikatu hurall!...

—Baina izango duk bizi-sarien bat edo, erretiroren bat edo...

—Erretiroa?... Zerena...? Ba!... Ikusten ez duk «hau» —eta, berriz, bere beso-erdiak erakutsi zien— «hau» ez dela izan «lanean» egina?... Nik, peoi bezala, irabazten nuenari laguntzeko, zikin-zuloetan, oilar baten gisa, aztarka eta aztarka, zerbaiten bila ibiltzea, «lan egitea» ez balitzakek bezala!...

—Eta orain? —galde egin zioten batek baino gehiagok.

—Orain?... Zuek esan!... —hasi zen danori begira, isil-antzetik gogorrera—. Eskean ibiltzen naiz, apal-apal, umil-umil... Baina, biraoak eta arraioak botatzen ditut, aberats eta behartsuen aurka; zuri eta beltzen aurka; zeru eta lurren aurka!... Ez dut nere burua jo eta akabatzen, hiltzeak beldur ematen didalako!... Ez diot inori lepazurra txikitzen, nola egin ez dakidalako!... Ez dut otoitzik egiten, ahaztu zitzaidalako!... Dena zait gorrotagarri!... Baita zuek ere!!!!...

Oihuka, beste trumoi baten burrunba antzean, tximistaren eta trumoiaren elkarkizuna ezagutzen ez zuenak, uste izan zezakeen, tximista bera ere, bere ahotik irtengo zela.

Zer esan ez zekitelako batzuek, eta ur lohitsuaren egonaren egoanean garbitzen dela zekitelako besteak, denok isilik geratu ziren. Gaston-ek, bere aldetik, arnasa hartu eta, lehen baino geldiago, kopetilun eta amorruez betea, bere zorigaitz eta mixeri guziaz agertu zien.

—Arestian zuei ere, eman dizkidazuen ogi-puska hoiengatik... eskerrak eman dizkizuet... Esker hoiek, nere ezpainak eman dizkizue... eta hori, hortara ohituak daudelako. Baina... honela nion nerekiiko: «ustelduko bahintz!, hi!, haizena haizela, oraintxe bertan, ni baino gehiago haizela-ta, harro-harro eginda, habilen hi! ustelduko bahintz!...». Gogaikarri zarete neretzat... nahiz eta zuen beharra izan. Eta, batez ere, horretxengatik: behar zaituztedalako!... Beharra beti!... Beharraren amorrua beti!... Ezin kendu ditut hitz hoiek burutik!... Eta ez dut hortarako ahaleginik egin nahi ere. Zertarako...? Baina, ez dizuet barkamenik eskatzen. Orain bertan ere, zuen ogia jan ondoren, poztu egingo nintzateke-ta, neronek sufritzen dudana bezala, zuek ere sufritzen

ikusiko bazintuztet... Tximist hoetako batek erreta ikus nahi zintuzteket. Eta, behatz deitu ezin daitezken garitx hoen azpian, nahi nuke nik izan, munduko agintari haundienak daukaten botoi hori... munduko bonba guziak leher araziaz, betiko dena txikitu eta porrakatzeko, ezer geldi ez dedin!... Ezer ez!!... Inor ere ez!!... Ezta ni ere!! Ezta Jainkoa ere!!... Ezta!!... —Eta, Gaston-i ebakitako behatz bihur eta kizkurtu batzuen irudia izan nahi izan zuen, ordurarte ez bezelako «flxflx

flx

flx

flx

flxflxflx

flx

flxflx

flxflx

flx

flxflxxxxxtttt!!!.....» ikaragarri batek, zeru

beltz hura zirrimarratu zuen. Gaston, gizagaixoak, bere ezinean, lujo hori ere, ezin euki zezakeen...

Denok txundituta geratu ziren Gaston-ek esanak entzunda. Eta, tximist hark, bere trumoi hotsik ez balu bezala, berak hasi ziren isilean, barru-barrunbaka:

«nere eskuak lan egin egin behar ditek, baina... osoak dituk!»

«neri?... ba, ba!!...»

«zertan jarri ote nitek hau lanean?...»

«hor konpon!...» «bakoitzak berea... bere gain!»

«hau?, zoriotsu duk hau!»

«lur jota zeoken bezala, bide bakarra dik: goruntz!»

«zorion aldera!»

«beharbada... zerbaitean egingo likek...»

«ez dik Jainkoaren arrastorik ere ikusi nahi...»

«hortaz... sinistek dik!!»

«errukarri!»

«izorrai!...»

«eta gu?...»

«eta hi?...»

«eta ni?...»

Eta, tximist bat bestearen atzetik: bihotz makal baten elektrokardiograma; galdu-irabazien mokodun grafika; zeruan zuzturtutako zuhaitz zoro baten adarrak; notario punttalakurlo baten eten gabeko zirrimarra; hamahiru sorgin hegalariren ildoak; infernuko mila deabruen buztanak; bat eta besteen biraoen txinpartak... Non erortzen ziren jakiterik ere!... «Bat» esan orduko, han zen bestea. Kontatu beharrik ere ez zen. Ekaitza gainean eta... bakoitzaren barruan...

—Nik uste, nere berri ere jakin nahi izango duzuela... —hasi zen, geldi-geldi, Hurtun, aldamenean zeuzkan makuluak bereganatuz.

—Nahi baduk... —bide eman zion batek.

Orduantxe, zerbaiten bila edo, zerbait agintzera edo, zerbait zuzentzera edo, zerbait aldatzera edo, zerbait atertera (hoek ere lan!), beren nagusia —jasotzen ari ziren etxe haren jabea, alegia—, azaldu zen atean. Bi edo hiru ohartu ziren hontaz, baina nagusiak, isiltzeko eta zeuden tokian gelditzeko keinua egin zien.

—Nik ez dut lanik egiten —jarrai zuen ezertaz ohartu ez zen Urtun-ek—. Ez dut inoiz ere egin. Ez dakit lan egitea zer den. Baina... ez bekaizkeririk izan. Txiki-txikitandik elbarritua... hemen nabil nere gorputz zarpail hau eraman ezinik. Baina... zer? Nik ere, biziarekin batera, honek esan dizuen bezala, talentu batzuek jaso nituen. Nere talentuak... hoek izan ziren: oinazea, behar-aldia, babes-gabetza, nekea, gosea... eta berriz ere, oinazea, nekea... behin eta berriz... Zuek lan egin egiten duzue; ni, nahi-ta-ez, eten gabeko opor-aldi luze batean bizi naiz... Nere neke eta oinazearen aldaketa bilatzen... hortantxe dut nik, nere eginkizunik atseginena. Zuek izan, zerbaiten itxaropena, baduzue mundu hontan; ni, nere etsimena eramaten naiz trebe... Xilibitua jotzen bezala, arian-arian, joaten da bat aurrera trebetasun hontan ere... Ez zait zilegi amets egitea: familia bat sortu, emazte bat maite, seme-alabak laztandu, lagunekin atsegindu, zeregin batean arazotu... Eta, honela daramat nere bitzta egun bat eta bestean... Nola goretsi dezaket nik ezer eta inor, ditudan talentu eskas hoen fruitua eskainduz ez bada?... Zuek, zeren lana dela bide, etxe bat egiten ari zarete. Bestelakorik!... Daitekeen onena izanda ere, zertarako baliatzen den, auskalo zer izango den... Nik ez ditut, zuek bezala, lanari ekinaz, nere eskuak maskurrez beteak, baina, nere esku dardaritsu hoek ikus-

ten ditudanean, nere makuluak egiten dizkidaten babak ikusten ditut. Eta... hain zuzen ere, maskur eta baba hoen balioa, ez dago bere aunditasunean edo gogortasunean, baizik eta, egin arazi dizkiguten zeregin hoietan jarri dugun maitasunean... Gu-zioi entzun dizuet. Ezberdinak zarete zeren lanerako. Eta beste-lako izango lirateke beste mila gizon: nork aberriarengatik lan, nork gizarte-hauziengatik; nork euskararengatik, nork neska eder batengatik; nork beretzat, nork besteentzat... Beharbada, izan naiteke ni zuek baino iritz-emaile hobe... Eta zuengan, denetik ikusi dut: gorroto bizitik maitasuneraino...

Txabolaren lurra urez betetzen ari zen. Eta tximistak, lureko putzu-zulo haietan ikus zitezkeen dizdizka. Haietako bat, txabola milikatuz, erori berria zen. Sutua zegoen inguru guzia. Izuak hartuta, ilea lastuta, barrabilak kuxkurtuta, bihotzak tupaka, beldur eta larri, denok pilatuta... Erre usaia nabaritzen zen, ozono usaia, aker usaia, beldur usaia, gorroto usaia, deabru usaia... Aizea, zirritu guzien barrena ziztuka; trumoiak burrunba eta burrunbaka; txabolako oholak, zerbait igarriz, kirrinka eta zirrinka...

Etxe izatera iristen ez zen txabola hark ez zuen bere atezubian, tximistak ekar zezaketen aidegaxtoen aurka ekiteko, gora begira jarritako aizkorarik. Ezta inongo igitairik ere. Atean ez zegoen urritz edo elorri arbastarik; ezta erramu egunean bedein-katutako ereintz edo sahats adarrez egindako gurutzerik. Inork ez zeraman bere sakelean, elorri arantzarik, ez erramu historik, ez lizar baten adarrik, ez eguzkilorerik. Inork ez zekien eskua luzatu eta han urrutira aidegaxtoa uxatzen... Aidegaxto gaiztoaren eskuetan zeuden...

—Nere oinaze hoek norbaiti on egiten diotela dakidalako —jarrai zuen, poliki-poliki, Hurtun-ek— maitagarri dira neretzat. Nere gaitzaldi hontan aurkitu dut nik nere «lana», eta... zoriontsu naiz... Nik, egunero, esnatzen naizenean, bi bide dauzkat aukeratzeko: zoriontsu izan ala zoritxar. Eta nik, lehenengo bidea hartzen dut: hori da guzia... Nik, nere oinazearen neurririk gabeko indarra, barrutu dut; bere eraginkortasuna; bere barneko muin eta esanahia... Baina, jakina, honek ez du esan nahi, egunero eskatzen ez dudarik osasuna... baina, osasun horrek orain dudan bake hau deusezteko gauza balitz, ez dedila etor... Bake

hau betikoa izango da egunen batean, eta... nik... edo, obeto esan... gu guziok... «F

L

XF

XXXXXTTTT!!!!!»

(«a!» esateko denborarik izan ote zuten?... Askorentzat nahikoa!...)

Eta...

Eta, egun batzuek geroago (edota, mila urte geroago apika), ohol erre batzuek, bihurritutako burdin-puskak, txikimilapuska egindako ontzitxo baten apurrak, nagusiaren urrezko hortz baten puskatxo bat, eta karegutako hezur hausi bat, istori baten kondar bezala geratu ziren nolabait antolatutako toki berean, txabola «berri», baina, jaiotzez txabola zahar eta zarpail batek (lehengo su eta lur, aize eta ur!), bere aterpea eskaintzen zien langile batzuei. Han zeuden beste Antxoka eta beste Beñat, beste Domiku eta beste Errondo, beste Fermin, beste Gaston eta beste Hurtun... Bakoitzak bere pikotxa; bakoitzak bere pala. Eta, han, beren ondoan, nahiko zemento eta nahiko adreilu pila. Eta, bakoitzak beregan, beren talentuak eta bere bihotza, nahi zutena eta ahal zutena egin zezaten... Eta guzian artean banatua ere bai (hartua?, emana?, jasoa?, lapurtua?...), zorientasuna eta zoritxarra; gorrotoa eta maitasuna; itxaropena eta etsimena; samintasuna, kezka eta bakea... bizia!!!

Goizeko lana bukatu eta, euritik iheska, txabola hartan gerizpetu ondoren, bazkaria hasi berria zuten. Hasi eta buka.

—Esango nitek ba baietz!... —zion batek.

—Baietz?... Ez nator zurekin bat. Hori ez da horrela... —eta, berehala, jo eta «flx

flxflxflx

flxflx

flx

flxflx

flxflxflxflxxxxxtttt!!!!...»

(lehendabiziko orrian jarraitzen du)